

УДК 502:631.147

DOI: 10.37128/2411-4413-2020-4-8

**ОРГАНІЧНЕ
ВИРОБНИЦТВО В
СИСТЕМІ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ
ТЕРИТОРІЙ**

КОВАЛЬЧУК С.Я.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки,
Вінницький національний
аграрний університет
(м. Вінниця)

Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики, 2020, № 4

Кліматичні проблеми, стан природного середовища, криза Covid-19 – головні проблеми сьогодення, які безпосередньо впливають на сільськогосподарське виробництво і, як наслідок, на сталий розвиток сільських територій. У статті проаналізовано фактори переорієнтації виробництва сільськогосподарської продукції на органічне виробництво. Наголошено на збереженні місцевих сільськогосподарських традицій та науково обґрунтованих підходів до органічного виробництва для забезпечення сталого розвитку сільських територій. Використовуючи Форсайт-дослідження прогнозовано взаємозв'язок збалансованого розвитку сільських територій та органічного виробництва на перспективу. Визначено базові стратегії конкуренції за допомогою п'яти сил Портера з метою розробки стратегії успішного виходу на ринки органічної продукції та збереження ланцюгів постачання в період Covid-19. Акцентовано на високих вимогах до сільськогосподарської продукції та дотримання екологічних стандартів при їх виробництві, які можуть стати перешкодою для подальшого експорту української органічної продукції на ринок ЄС. Обґрунтовано за допомогою SMART-методу, взаємозв'язок між динамікою продукції органічного виробництва та комплексом заходів і детермінантів, які визначають природно-ресурсні та виробничо-технічні умови розвитку сільських територій. Аргументовано, що органічне виробництво є ресурсною основою розробки стратегій нарощення виробництва сільськогосподарської продукції, готових харчових продуктів та сталого розвитку сільських територій. Окреслено значення органічного виробництва в період кризи пов'язаною з COVID-19. Доведено, що альтернативі розвитку сільського господарства за органічним сценарієм в системі сталого розвитку сільських територій в довгостроковій перспективі практично не існує.

Ключові слова: органічне виробництво, сільські території, сталий розвиток, криза Covid-19, ринки органічної продукції, зміни клімату.

Табл.: 4. **Рис.:** 2. **Літ.:** 21.

**ORGANIC PRODUCTION IN THE SYSTEM OF SUSTAINABLE
DEVELOPMENT OF RURAL AREAS**

KOVALCHUK Svitlana,
Kandidate of Economic Sciences,
Associate professor of Economics Department,
Vinnytsia National Agrarian University
(Vinnytsia)

Climate problems, the state of the environment, the Covid-19 crisis are the main problems of today that directly affect agricultural production and as a consequence the sustainable development of rural areas. The article analyzes the factors of reorientation of agricultural production to organic production. Emphasis is placed on preserving local agricultural traditions and scientifically sound

approaches to organic production to ensure sustainable development of rural areas. Using Foresight research, the relationship between balanced rural development and organic production is predicted. The basic strategies of competition have been identified with the help of the five Porter forces, in order to develop a strategy for successful entry into organic markets and maintaining supply chains during the Covid-19 period. Emphasis is placed on high requirements for agricultural products and compliance with environmental standards in their production, which may be an obstacle to further exports of Ukrainian organic products to the EU market. The relationship between the dynamics of organic production and a set of measures and determinants that determine the natural resources and production and technical conditions of rural development is substantiated using the SMART-method. It is argued that organic production is a resource basis for the development of strategies to increase the production of agricultural products, finished food products and sustainable development of rural areas.

The importance of organic production during the COVID-19 crisis is outlined. It is proved that there is practically no alternative to the development of agriculture under the organic scenario in the system of sustainable development of rural areas in the long run.

Key words: organic production, rural areas, sustainable development, Covid-19 crisis, organic products markets, climate change.

Tabl.: 4. Fig.: 2. Lit.: 21.

ОРГАНИЧЕСКОЕ ПРОИЗВОДСТВО В СИСТЕМЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ

КОВАЛЬЧУК С. Я.

кандидат экономических наук,

доцент кафедры экономики,

Винницкий национальный аграрный университет

(г. Винница)

Климатические проблемы, состояние природной среды, кризис Covid-19 главные проблемы современности, которые непосредственно влияют на сельскохозяйственное производство и как следствие на устойчивое развитие сельских территорий. В статье проанализированы факторы переориентации производства сельскохозяйственной продукции на органическое производство. Отмечено о сохранении местных сельскохозяйственных традиций и научно обоснованных подходов к органическому производству для обеспечения устойчивого развития сельских территорий. Используя Форсайт-исследования сделан прогноз взаимосвязи сбалансированного развития сельских территорий и органического производства. Определены базовые стратегии конкуренции с помощью пяти сил Портера, с целью разработки стратегии успешного выхода на рынки органической продукции и сохранения цепочки поставок в период Covid-19. Акцентировано на высокие требования к сельскохозяйственной продукции и соблюдения экологических стандартов при их производстве, которые могут стать препятствием для дальнейшего экспорта украинской органической продукции на рынок ЕС. Обоснованно с помощью SMART-метода, взаимосвязь между динамикой продукции органического производства и комплексом мероприятий и детерминант, которые определяют природно-ресурсные и производственно-технические условия развития сельских территорий. Аргументировано, что органическое производство является ресурсной основой разработки стратегий наращивания производства сельскохозяйственной продукции, готовых пищевых продуктов и устойчивым развитием сельских территорий. Определены значения органического производства в период кризиса COVID-19. Доказано, что альтернативе развития сельского

хозяйства по органическому сценарию в системе устойчивого развития сельских территорий в долгосрочной перспективе практически не существует.

Ключевые слова: органическое производство, сельские территории, устойчивое развитие, кризис Covid-19, рынки органической продукции, изменения климата.

Табл.: 4. Рис.: 2. Лит.: 21.

Постановка проблеми. Індустріальна модель сільського господарства, а також інші види людської діяльності негативно впливають на стан довкілля, крім того, суттєво вплинули на зміни клімату. Відповідно, зміни клімату та коливання погодних умов зворотно впливають на виробництво сільськогосподарської продукції та ринкову кон'юнктуру.

Органічне сільське господарство є одним із найбільших напрямків у вирішенні проблем зі зміною клімату, оскільки продовольчі системи відповідають за 30% світових викидів парникових газів і протегують втраті біорізноманіття. Екстремальні погодні явища, пов'язані з підвищенням температури, підривають і сільське господарство. Переосмислення екологічних проблем стає суттєвим чинником для забезпечення сталого розвитку сільських територій, де криза Covid-19 призвела до дисбалансу працівників у сільськогосподарському секторі, акцентувала на уразливість ланцюгів постачання та трансформувала попит на продукцію аграрного сектору. Зазначені проблеми зумовили актуальність теми дослідження [18].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження в галузі органічного виробництва сформовані в роботах таких вчених, як В.І. Артиш, Н.А. Берлач, Н.В. Бородачева, Б.В. Буркинський, Б.М. Данилишин, В.С. Кравців, Л.Є. Купінець, М.І. Кобець, О.А. Корчинська, Ю.П. Манько, Л.О. Мармуль, І.С. Педак, О.В. Рудницька П.Т. Саблук, Т.В. Стройко, Т.Й. Сус, І.Г. Ткачук, М.К. Шикуча, О.В. та інших.

При цьому питання екологізації сільського господарства та сталого розвитку сільських територій в роботах Н.М. Андрєєвої, Т.М. Галушкіної, С.І. Гриценка, С.В. Ільченко, І.І. Коблянської, М.І. Котлубая Н.В. Павліхи, Н.В. Трушкіної. У той же час, одним із нагальних і недостатньо досліджених є питання взаємозв'язку органічного виробництва та сталого розвитку сільських територій, особливо в період кризи COVID-19, що визначило актуальність теми дослідження.

Мета статті – узагальнення головних підходів до розвитку органічного виробництва в системі сталого розвитку сільських територій для забезпечення продовольчої безпеки та підвищення якості життя зі збереженням природного капіталу.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні позитивна динаміка розвитку органічного сільського господарства зокрема є результатом реалізації політики сталого еколого-економічного розвитку та принципу екологічного імперативу на макрорівні. З іншого боку, трансформаційні зміни відображають вплив чинників попиту на органічну продукцію, кон'юнктуру відповідних ринків та конкурентні переваги бізнес-структур у її виробництві. У країні формується певне властиве їм

поєднання факторів впливу, що визначає особливості та перспективи розвитку органічного виробництва [11].

Передовий європейський досвід розвитку сільських територій ґрунтується на Спільній аграрній політиці Європейського Союзу, яка на початку концентрувалася на кількісних параметрах забезпечення фізичного доступу до продуктів харчування. Однак, теперішній етап Спільної аграрної політики на 2014–2020 рр. (CAP) визнає важливість органічного сільського господарства у відповідь на зростання споживчого попиту та більш екологічну сільськогосподарську практику [15].

Натомість ЄС підтримує глобальний перехід до стійких агроєкосистем систем за допомогою своєї торгової політики та інструментів міжнародного співробітництва. Агроєкосистеми не можуть бути стійкими до криз, таких як пандемія Covid-19, якщо вони не є збалансованими. На тлі зазначених процесів повстала необхідність перебудови продовольчої системи, на яку сьогодні припадає майже третина світових викидів парникових газів, споживаються великі обсяги природних ресурсів, що призводить до втрати біорізноманіття та й негативних наслідків для здоров'я (як через недостатнє, так і надлишкове харчування) і не дозволяє застосовувати справедливі економічні вигоди і засоби існування для всіх учасників, зокрема для сільськогосподарських виробників [2].

Органічне сільське господарство України, комплексно поєднує у собі місцеві сільськогосподарські традиції, інновації та науково обґрунтовані підходи до агровиробництва з метою сприяння соціальному розвитку та якості життя усієї сільської території. Виробництво органічної продукції в Україні зростає швидкими темпами (табл. 1). Поряд із цим змінюються темпи та номенклатура експорту органічної продукції України (табл.2; рис.1).

Таблиця 1

Ключові індикатори ринку органічної продукції України у 2017-2018 рр.

Показники	2017	2018	Відхилення 2018+/-2017
Площа земельних угідь в органічному виробництві, тис га	289	381,1	92,1
Частка земельних угідь в органічному виробництві у загальній площі сільськогосподарських угідь, %	0,67	0,9	0,23
Кількість операторів органічного ринку, од.	588	635	47
Місткість органічного ринку, млн євро	21,0	29,4	8,4

Джерело: Сформовано автором за даними [20; 21]

У 2018 році Україна займала четверте 4 місце за обсягами експорту органічної продукції до ЄС, поступаючись Китаю, Еквадору та Домініканській Республіці. Треба зауважити, що Домініканська Республіка та Еквадор постачають в ЄС майже виключно тропічну продукцію: 90% експорту складають тропічні фрукти, свіжі або сушені, горіхи та спеції.

За підсумками 2019 року Україна посіла перше місце в Європі та друге місце у світі (зі 123 країн) за обсягами експортованої органічної продукції до ЄС, піднявшись на дві стадії порівняно з попереднім роком. Через низький попит на органіку з боку вітчизняних споживачів основним ринком збуту органічних продуктів для України є країни ЄС.

Таблиця 2

Найбільші країни-імпортери української органічної продукції, 2018 р.

Країна – імпортер	Кількість компаній - імпортерів	Обсяг, тис. т	Країна - імпортер	Кількість компаній - імпортерів	Обсяг, тис. т
Нідерланди	115	105,0	Швейцарія	10	55,8
Німеччина	37	31,0	США	4	53,0
Австрія	29	20,0	Литва	4	29,3
Італія	21	26,2	Грузія	4	12,0
Велика Британія	11	8,7	Франція	3	11,0

Джерело: Сформовано автором за даними [20; 21]

Зростання попиту європейських споживачів на українську органічну продукцію свідчить про її високу якість та конкурентоспроможність. Провідні позиції України у світовій торгівлі органічною продукцією демонструє активний розвиток цієї галузі, що є пріоритетом в аграрній політиці України.

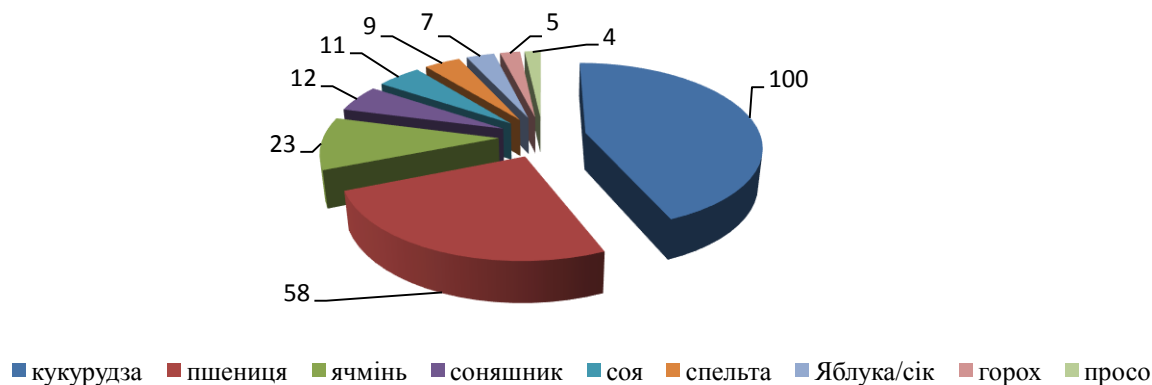

Рис. 1. Експорт найбільш затребуваних органічних продуктів із України у 2018 р., тис. т

Джерело: Сформовано автором за даними [20; 21]

Протягом 2019 року до ЄС ввезено 3,24 млн тонн органічної агропродовольчої продукції, понад 10% якої припадає на Україну. Український експорт до ЄС збільшився на 27% – з 265 817 тонн у 2018 році до 337 856 тонн у 2019 р. Переважно до ЄС із України експортуються зернові (окрім рису та пшениці, 76,9% зернових українського походження), пшениця (31,8% з України), олійні культури (крім сої, 18,2% та друге місце після Туреччини), соя (4 місце та 13% імпорту сої з України), фрукти (11% та 3 місце). Також Україна входить до групи

найбільших експортерів макухи, фруктових соків та овочів, що є ключовими експортними продуктами.

Загалом імпортована органічна продукція складає близько 2% загального імпорту агропродовольчих товарів до ЄС [9; 19].

Інтенсифікація агровиробництва та переробки сільськогосподарської продукції не забезпечує потреби населення в якісних та безпечних продуктах харчування. Соціальна інфраструктура села продовжує занепадати. Але зростання негативних тенденцій щодо зниження родючості ґрунтового покриву, забруднення хімікатами, засолення, ерозії, втрати вмісту гумусу, наростання дефіциту елементів живлення ставлять під загрозу не лише перспективи розвитку сільських територій, а й стабільність національної економіки у найближчі роки [7].

Базуючись на результатах попередніх досліджень [3;6;12] та використовуючи Форсайт-дослідження прогнозуємо взаємозв'язок збалансованого розвитку агровиробництва, головним вектором якого є органічне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та розвиток сільської території.

Метою Форсайту є передбачення можливих варіантів віддаленого майбутнього сталого розвитку сільських територій із метою визначення векторів стратегічних досліджень, які, ймовірно, можуть принести найбільші економічні та соціальні вигоди.

Форсайт включає в себе як прогнозно-аналітичну складову, яка відповідає за комбінацію методів роботи з майбутнім у тому чи іншому Форсайт-проекті, так і таку важливу складову, як організація взаємодії та діалогу при виробленні рішень і формуванні загальних цілей усіх суб'єктів сільських територій, учасників конкретного Форсайт-проекту [16].

Саме Форсайт стає тим інструментом, який дозволяє упорядкувати цей складний процес взаємодії органічного виробництва і узгодження, сталого розвитку сільської території в ситуації різноспрямованих інтересів і стратегій [8].

Процедура впровадження методології Форсайту включає відповідний інструментарій Форсайт-прогнозування, який дозволяє забезпечити належну обґрунтованість цілей на кожному етапі форсайт-прогнозування, щоб максимально врахувати екзогенні та ендогенні детермінанти розширеного відтворення органічного виробництва та сталого розвитку сільської території.

Проблема виробників органічної продукції українських підприємств полягає в неможливості коректно побудувати організаційну, фінансову та оперативну структури, а також спланувати діяльність на рік, не маючи інформації про те, як має розвиватись виробництво в довгостроковій перспективі. З метою вибору базової стратегії був проведений аналіз потенціалу для забезпечення органічного виробництва, за результатами якого визначають конкурентні напрямки взаємодії виробників органічної продукції та розвитком сільської території. Використовуємо методологію відомого економіста М.Е. Портера, який виділяє три базові стратегії конкуренції: лідерство у витратах; диференціація; фокусування (табл. 3).

Для вибору базової стратегії було проведено аналіз п'яти сил М. Е. Портера (Porter five forces analysis). Цей аналіз дозволяє виявити основні загрози виробникам і його можливості у рамках галузі, з боку нових та існуючих конкурентів, покупців, постачальників і субститутів [17].

Використовуючи аналіз п'яти сил Портера з'ясуємо тенденції виходу органічної продукції на ринки. Кожний ринок має свій унікальний характер і структуру. Проте, є досить багато загального у виявах конкуренції на будь-якому ринку, що надає можливість використання єдиного аналітичного апарату для виявлення природи та інтенсивності конкуренції на ринку.

Таблиця 3

Базові стратегії конкуренції

Назва	Зміст
Лідерство у витратах	Жорсткий контроль і оптимізація витрат при виробництві органічної продукції, мінімізація витрат на дослідження, збут, відмова від реклами. Використання накопиченого досвіду, оскільки накопичені знання дозволяють оптимізувати логістичні ланцюжки, організацію виробництва і збуту. Лідерство у витратах дозволяє виробникам зберігати ефективність навіть за несприятливих умов на ринку; моніторити та інформувати експортерів про зміни умов доступу до ринків, введення додаткових вимог для українських товарів на ринках інших країн;
Диференціація	Забезпечення явних відмінностей у вирощених продуктах від продуктів конкурентів у рамках галузі. Диференціація вимагає значних вкладень у просування продуктів і рекламу. Як правило, органічні виробники, обирають цю стратегію, коли мають значну частку ринку або навпаки вирощують тільки ексклюзивну продукцію.
Фокусування	Дозволяє зосередити сили і кошти виробників органічної продукції на певному сегменті своєї діяльності, тобто, отримати сертифікацію і при цьому не розпорозуватися на просування товару і рекламу в рамках всієї галузі. У разі високого ризику закриття ринків чи запровадження обмежувальних заходів проводити переговори та консультації з торговельними партнерами щодо продовження безперебійного постачання товарів з України. Ця стратегія дозволяє виробникам завоювати значну частку ринку у своєму сегменті, але при цьому має обмеження на розвиток у рамках галузі.

Джерело: Сформовано автором на основі [17]

Дослідження відомого англійського вченого М. Е. Портера доводять, що на кожному ринку відносини регулюються п'ятьма конкурентними силами:

1. Суперництво між продавцями-конкурентами однієї галузі.
2. Конкуренція з боку продукції, що виробляється іншими виробниками органічної продукції, що є заміниками і конкурентоздатними з погляду ціни.
3. Загроза входу в галузь нових конкурентів.

4. Економічні можливості та торгові здібності постачальників.

5. Економічні можливості та торгові здібності покупців.

Згідно з цим методом аналізу, досліджуємо у взаємозв'язку інші сфери кон'юнктури ринку, з метою розробки стратегії успішного виходу на ринки органічної продукції та збереження ланцюгів постачання в період COVID-19 (рис. 2).

Узагальнюючи результати, варто зазначити, що високі вимоги до сільськогосподарської продукції та дотримання екологічних стандартів при їхньому виробництві можуть стати перепорою для подальшого експорту української продукції на ринок ЄС. Це один із ключових ринків, втрата якого може негативно вплинути на економіку країни. Якщо питання вимог до якості харчових продуктів поступово вирішується, то екологічних стандартів у сфері агровиробництва наразі в Україні не існує. Уже відчуваються проблеми з експортом кукурудзи та ріпаку, щодо яких Україна має лідерські позиції у світі. Україна посідає відповідно 4 та 2 місце у світовому експорті цих культур у натуральному вираженні.

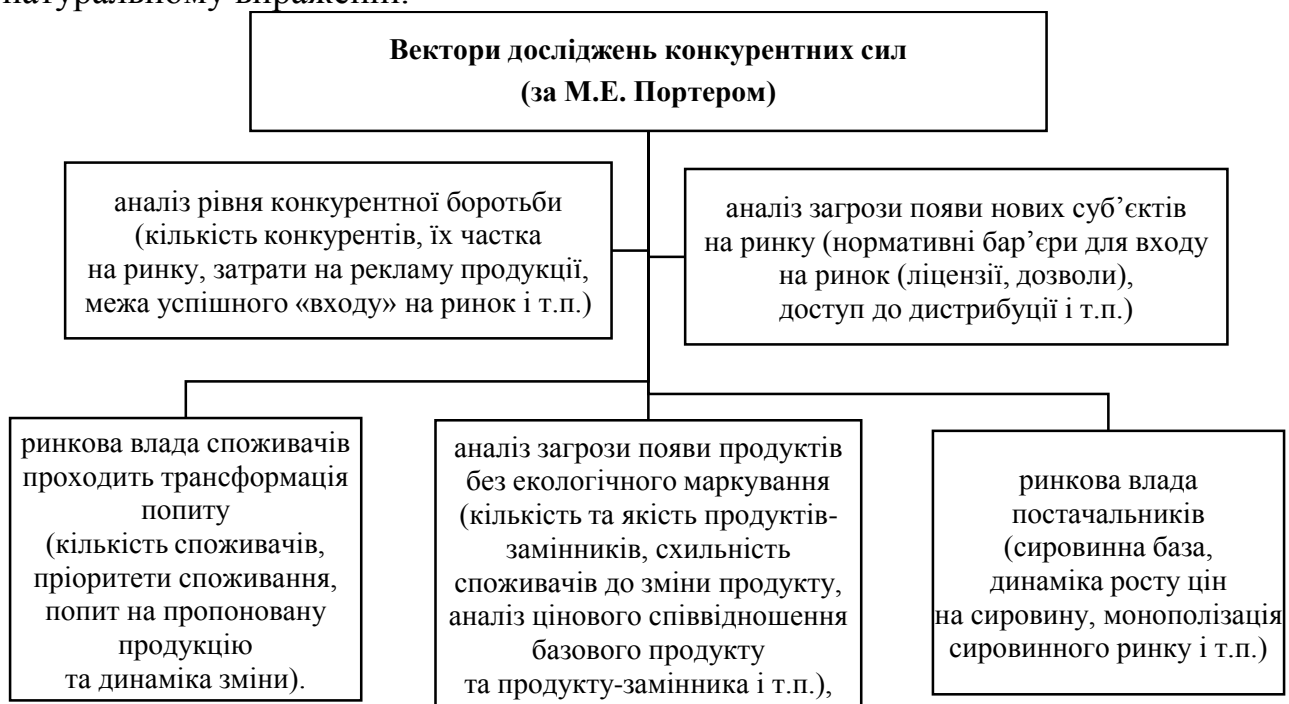

Рис. 2. Вектори досліджень конкуренції (за М. Е. Портером)

Джерело: Сформовано автором на основі [17]

Відповідно до Директиви ЄС із відновлюваних джерел енергії Україна повинна звітувати щодо викидів парникових газів при виробництві сільськогосподарської продукції. У 2017 році проведені пілотні розрахунки викидів парникових газів на основі реальних даних фермерських господарств із виробництва кукурудзи та ріпаку в Україні, які показали перевищення допустимих викидів парникових газів при вирощуванні обох культур.

З 2018 року такі розрахунки проводяться на постійній основі. Крім того, у червні 2021 року вводиться в дію нова директива ЄС, що значно посилить вимоги до зменшення викидів парникових газів.

Потрібно зазначити, що з прийняттям Європейського «зеленого курсу» та схваленням стратегії «Від ферми до виделки» можна очікувати посилення заходів із дотримання екологічного законодавства та обмеження імпорту до ЄС [8].

Використання SMART-методу в процесі Форсайт-прогнозування відображає сучасний підхід до постановки дієвих цілей. Система постановки SMART-цілей дозволяє на етапі визначення цілей типізувати усю наявну інформацію сформулювати достатність та наявність природо-ресурсного потенціалу, та визначити конкретні завдання для сприяння органічного виробництва сталому розвитку сільських територій [5].

Використовуємо SMART-метод у процесі Форсайт-дослідження при встановленні взаємозв'язку між динамікою продукції органічного виробництва та комплексом заходів і детермінантів, які визначають природно-ресурсні та виробничо-технічні умови розвитку сільських територій. Адже зростання негативних тенденцій щодо зниження родючості ґрунтового покриву, забруднення хімікатами, засолення, ерозії, втрати вмісту гумусу, наростання дефіциту елементів живлення ставлять під загрозу не лише перспективи розвитку сільських територій, але й продовольчу безпеку країни [1;7;13].

Ресурсну передумову розробки стратегій нарощування виробництва органічної продукції становлять процеси екологізації сільськогосподарського виробництва через впровадження технологій біологічного землеробства, агрохімічну паспортизацію земель, реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод, регулювання балансу гумусу тощо (табл. 4).

З огляду на невідкладність проблеми, встановлення взаємозв'язку між динамікою продукції органічного виробництва та комплексом заходів і детермінантів, які визначають природно-ресурсні та виробничо-технічні умови розвитку сільських територій та, поряд із цим, застосування органічних методів ведення сільського господарства, дає можливість моделювати процеси екологізації сільськогосподарського виробництва через впровадження технологій біологічного землеробства, агрохімічну паспортизацію земель, реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод, регулювання балансу гумусу врахування, переваг кризи COVID-19.

Це, зокрема, є ресурсною основою розробки стратегій нарощування виробництва органічної сільськогосподарської продукції та готових харчових продуктів і сталого розвитку сільських територій.

Узагальнюючи результати дослідження, зацентруємо увагу на те, що в умовах пандемії коронавірусу органічне сільське господарство, навіть не дивлячись на труднощі, які виникають, та обмежувальні заходи, показало зростання, що зумовлено певними тенденціями:

Таблиця 4

Обґрунтування взаємозв'язку між органічним виробництвом та розвитком сільської території

Назва мети	Зміст ціль	Взаємозв'язок між органічним виробництвом та розвитком сільської території	
		Органічне виробництво	Сільська територія
S - specific, significant, stretching	Ступінь прозорості мети визначається однаковим сприйняттям	Збільшення обсягів виробництва органічної продукції	Збереження природного капіталу; розвиток інфраструктури сільської території; забезпечення робочими місцями населення
M - measurable, meaningful, motivational	Мета має свій вимір як за кінцевим результатом так і проміжним.	Вартісне вираження обсягів реалізації органічної продукції; скорочення у два рази використання пестицидів та антибіотиків	Збільшення доходів до місцевих бюджетів; поновлення екосистем, зменшення засмічення
A - attainable, agreed upon, achievable, acceptable, action-oriented	Мета має бути досягнута з урахування внутрішніх та зовнішніх ресурсів	Не порушується баланс між природою виробництвом та суспільством	Дотримання збалансованості розвитку сільської території; збереження екосистем; підвищення стійкості кожної ланки продовольчої системи зростаючі негативні тенденції щодо зниження родючості ґрунтового покриву, забруднення хімікатами, засолення, ерозії, втрати вмісту гумусу, наростаючий дефіцит елементів живлення ставлять під загрозу не лише перспективи розвитку сільських територій
R - realistic, relevant, reasonable, rewarding, results-oriented	Мета реалістична, що не порушує баланс	Збереження сільськогосподарських угідь від забруднення та псування, збереження біорізноманіття, здорове харчування, збереження здоров'я населення	Використовуються площі покинути та засмічених угідь, зменшується ризики поширення еколого-деструктивних процесів, зменшення антропогенного навантаження на довкілля, подолання наслідків кризових явищ COVID-19
T - time-based, timely, tangible, trackable	Мета – конкретні терміни виконання	Виконання вимог законодавства України та ЄС, державних програм в терміни які зазначені. Скорочення втрат поживних речовин ґрунті як мінімум на 50%; скорочення використання добрив на 20% до 2030 року; збільшення питомої ваги органічного землеробства до 2030 року до 25%	

Джерело: Сформовано автором

По-перше, коронавірус більш явно представив цінність органічного виробництва як фактору формування міцного імунітету населення через якісне здорове харчування і загалом підвищив рівень розуміння важливості екологічно безпечного навколишнього середовища.

Відповідальність за вплив на організм, ґрунт, повітря, ґрунтові води, живі організми та їхній взаємозв'язок у природі стала більш очевидна учасникам ринку, експертному співтовариству і споживачам. Відбулася серйозна переоцінка на користь органічного сільського господарства.

По-друге, система органічного виробництва формується за принципом самоізоляції. Тут використовуються місцеві ресурси, в ідеалі застосовується замкнутий цикл виробництва, формується свій банк насінневого і посадкового матеріалу; ґрунт, на якому ведеться органічне землеробство не виснажуються, його природна родючість відновлюється і підтримується. Шляхи постачання свіжої натуральної органічної продукції коротші, тому що в ній не використовуються консерванти, терміни її зберігання невеликі.

Реалізація органічних продуктів – стійке забезпечення жителів міст натуральними, свіжими, сезонними продуктами харчування.

У виробництві органічної продукції використовуються вітчизняні засоби виробництва, знижується залежність від імпорتنих перевезень. Це екологічний і стійкий варіант продовольчої безпеки країни.

По-третє, розвиток українських регіональних ринків збуту органічної продукції. Населення активніше купує місцеві органічні продукти. З огляду на територію України, це найважливіший тренд розвитку органіки, в який входить наша країна і який повністю відповідає філософії органічного землеробства – де виростив, там продав і спожив [14].

Варто зазначити, що Кабінет Міністрів України затвердив Програму стимулювання економіки для подолання наслідків епідемії COVID-19. Заходи, спрямовані на розвиток аграрного сектору, передбачають спрощення реєстрації засобів захисту рослин, створення умов для розвитку органічного виробництва та зміни процедури видачі карантинних сертифікатів.

Зазначається, що представлена Програма передбачає комплекс антикризових заходів, націлених на подолання негативних наслідків у шести основних галузях економіки України, викликаних обмеженнями, введеними через поширення епідемії коронавірусу.

Заходи, спрямовані на стимулювання розвитку аграрного сектору передбачають прийняття низки законів та постанов, серед яких:

- звуження сфери застосування карантинних сертифікатів шляхом видачі карантинних сертифікатів лише при першому надходженні насіння на ринок (Проект Закону України про внесення змін до Закону України «Про карантин рослин»);
- спрощення реєстрації високоефективних засобів захисту рослин шляхом запровадження режиму реєстрації пестицидів та агрохімікатів без

попередньої реєстрації в країні походження (Проекти законів України про внесення змін до законодавства; Проекти постанов Кабінету Міністрів);

– сприяння створенню умов для розвитку органічного виробництва (Проект постанови Кабінету Міністрів України щодо затвердження порядку сертифікації органічного виробництва) [10].

Узагальнення наведеного дозволило констатувати, що за результатами Форсайт-досліджень встановлено головні вектори сталого розвитку сільської території, де:

– органічне виробництво є центральною ланкою в стратегії розвитку території з можливістю контролювати природні ресурси та участь у ланцюгах постачання;

– органічне виробництво ґрунтується на принципах існування природних екологічних систем та природних циклів, працюючи, співіснуючи з ними і підтримуючи їх;

– перехід до ведення органічного виробництва, не спрощення і не виключення комплексного підходу до вирішення поставлених завдань із використанням сучасних інструментів, а лише введення деяких обмежень;

– перехід до органічних методів сільськогосподарського виробництва – це головний шлях до становлення «зеленої» економіки та зеленого зростання.

Висновки. Підсумовуючи результати проведеного дослідження можна зробити висновки:

1. Альтернативи розвитку сільського господарства за органічним сценарієм у системі сталого розвитку в довгостроковій перспективі практично не існує. Органічне сільське господарство задовольняє усі складові сталого розвитку, має безумовний потенціал та значні перспективи. Головною перевагою саме органічного виробництва є підтримання родючості ґрунту за рахунок активізації біологічних методів впливу.

2. Органічне виробництво при його повному формуванні та функціонуванні призведе до створення багатофункціональної аграрної економіки. Вона сприятиме організації та розміщенню фермерських господарств, малих, середніх підприємств залежно від особливостей територій, природно-ресурсного та трудового потенціалу, перспектив сільської території.

3. Нерозривна взаємодія між органічним виробництвом та сільською територією дозволить досягти сталого розвитку та ефективного використання корисних територій на віддалену перспективу. У відповідь на старіння сільського населення аграрна політика розглядає способи залучення молодих людей у сільську місцевість. Цей факт підтверджує значущість сільського господарства, особливо органічного, для розвитку і підвищення конкурентоспроможності сільських територій, сільської економіки і культури.

4. Оскільки Європейський Союз для України – важливий торговельно-економічний партнер, потрібно аналізувати трансформації в аграрному секторі ЄС, що чекають усіх стейкхолдерів, і Україну в тому числі, протягом 2021–2027 років.

Мова йде про більш чутливу політику до поточних та майбутніх викликів, таких як: зміна клімату, розвиток сільської місцевості, захист продуктів харчування, збалансування харчового ланцюга, підтримки фермерів для сталого та конкурентоспроможного сільського господарства.

5. За наявності чітких європейських орієнтирів, уряду спільно з сільськогосподарськими виробниками доцільно опрацьовувати концепції чи стратегії з активізації зусиль щодо адаптації ефективної і стійкої економіки, здійснити вибір пріоритетних напрямків впровадження інноваційних технологій, продукції органічного виробництва, сформуванню пакету стратегічних альтернатив та спланувати перспективи розвитку на основі розроблення дорожніх карт до змін клімату та інституціональних обмежень та екзогенних і ендемогенних ризиків (COVID-19) пом'якшення їхніх наслідків для розвитку сільських територій, що визначає вектори напрямів подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Андрєєва Н.М., Козловцева В.А. Організаційно-економічне забезпечення екологічно чистого виробництва в агропромисловій сфері: форми, методи та інструменти. *Економіст*. 2018. № 9. С.15–19.
2. Farm to Fork Strategy – for a fair, healthy and environmentally-friendly food system. URL: https://ec.europa.eu/food/farm2fork_en (дата звернення 25.08 2020).
3. Honcharyk Inna, Kovalchuk Svitlana. Agricultural production greening management in the eastern partnership countries with the EU. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2020. Pp. 42–69.
4. Porter E. M. Competitive Strategy. New York: The Free Press, 1980. 396 p.
5. SMART-цели или условия постановки цели URL: <https://marketproject.ru/articles/5-smart-celi> (дата звернення 02.08 2020).
6. Гончарук І.В., Томашук І.В. Вплив еколого-економічного фактору на особливості організаційно-економічного механізму використання ресурсного потенціалу сільських територій. *Економіка Фінанси Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. №4 (20). С.55–62.
7. Довгань О.М., Мандибуря Я.В. Органічне виробництво: сутність, об'єктивна необхідність, ефективність. *Сталий розвиток економіки Всеукраїнський науково-виробничий журнал*. №1(18). 2013. С. 200–208.
8. Європейський зелений курс: можливості та загрози для України. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій і аналітичний центр DiXi Group 2020. С. 24–27. URL: <https://rpr.org.ua/news/evropeys-kyu-zelenuy-kurs-mozhlyvosti-ta-zahrozy-dlia-ukrainy/> (дата звернення 08.08 2020).
9. Звіт Європейської Комісії «Імпорт органічних агропродовольчих товарів в ЄС: ключові зміни в 2019 році». URL: https://ec.europa.eu/info/news/imports-organic-tropical-fruit-increased-eu-while-imports-organic-cereals-declined-2019-2020-jun-03_en (дата звернення 27.08 2020).

10. Кабмін презентував Програму подолання агросектором наслідків COVID-19. URL: <https://superagronom.com/news/10534-kabmin-prezentuvav-programu-podolannya-agrosektorom-naslidkiv-covid-19> (дата звернення 09.08 2020).
11. Кирилов Ю.Є., Грановська В.Г., Крикунова В.М. Чинники та стимули розвитку органічного сегмента аграрного виробництва в країнах світу. *Економіка АПК*. 2018. № 7. С.16–25.
12. Ковальчук С.Я., Мандро А.І Агроекологічний потенціал України: основа вироблення органічної продукції. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. № 4 (09). С.51–57. URL: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/9-2017-ukr> (дата звернення 23.08 2020).
13. Козловцева В. А. Організаційно-економічні засади впровадження екологічно чистих виробництв в агропромисловій сфері. дис. .к-та екон. наук : 08.00.06 / Одеса. ІПРЕЕД НАН України, 2018. 392 с
14. Органическое сельское хозяйство отвечает глобальным вызовам в связи с пандемией COVID-19 URL: <https://soz.bio/organicheskoe-selskoe-hozyajstvo-otvechaet-globalnym-vyzovam-v-svyazi-s-pandemiej-covid-19/> (дата звернення 23.08 2020).
15. Милованов Є. Значення органічного сільського господарства у системі розвитку сільських територій. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія: Економіка АПК*. № 25. С. 87–98.
16. Нужен ли России Foresight (форсайт - «взгляд вперед»). URL: <http://stra.teg.ru/library/foresight> (дата звернення 17.08 2020)
17. Портер М. Е. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов. пер. с англ. М.: Альпина Бизнес Букс. 2005. 454 с.
18. Трансформация спроса – расширение зеленого фермерства и производства здоровой пищи – климатический план ЕС. URL: <https://www.ukragroconsult.com/news/transformatsiya-sprosa-rasshirenie-zelenogo-fermerstva-i-proizvodstva-zdorovoi-pischi-klimaticheskii-plan-es> (дата звернення 23.08 2020).
19. Україна посіла 1 місце в Європі за обсягами експортованої органічної продукції та 2-ге місце у світі. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=28478e1e-eaa9-4143-808a-f258bd33dab9&title=UkrainaPosila1-MistseVvropiZaObsiagamiImportovanoiOrganichnoiProduktsiiTa2-geM> (дата звернення 23.08 2020)
20. Україна експортує органічної продукції втричі більше за обсяги внутрішнього ринку. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/>(дата звернення 23.08 2020)
21. Органічна Україна в інфографіці. URL: <https://agroportal.ua/ua/publishing/infografika/organicheskaya-ukraina-v-infografike/#/>(дата звернення 23.08 2020)

References

1. Andrieieva N.M., Kozlovtseva V. A. (2018) Orhanizatsiino-ekonomichne zabezpechennia ekolohichno chystoho vyrobnytstva v ahropromyslovii sferi: formy, metody ta instrumenty. [Organizational and economic support of environmentally friendly production in the agro-industrial sphere: forms, methods and tools]. *Economist*. № 9. P.15-19 [in Ukrainian].
2. Farm to Fork Strategy – for a fair, healthy and environmentally-friendly food system. Retrieved from: https://ec.europa.eu/food/farm2fork_en (Accessed: 25.08 2020) [in English].
3. Honcharyk Inna, Kovalchuk Svitlana (2020) Agricultural production greening management in the eastern partnership countries with the EU “Riga, Latvia : “Baltija Publishing”,. Pp.42-69 [in English].
4. Porter E. M. (1980) *Competitive Strategy*. New York: The Free Press, 396 p. [in English].
5. SMART goals or goal setting conditions [SMART-tsely yly uslovyia postanovky tsely]. Retrieved from: <https://marketproject.ru/articles/5-smart-celi> (Accessed: 02.08 2020) [in Russian].
6. Honcharuk I.V., Tomashuk I.V. (2017) Vplyv ekoloho-ekonomichnoho faktor na osoblyvosti orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu vykorystannia resursnoho potentsialu silskykh terytorii. [Influence of ecological and economic factor on features of organizational and economic mechanism of use of resource potential of rural territories] *Ekonomika Finansy Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*. №4(20) P.55-62 [in Ukrainian].
7. Dovhan O.M., Mandybura Ya.V. (2013) Orhanichne vyrobnytstvo: sutnist, obiektyvna neobkhidnist, efektyvnist. [Organic production: essence, objective necessity, efficiency] *Stalyi rozvytok ekonomiky. Vseukrainskyi naukovo-vyrobnychiy zhurnal*. №1(18). Pp. 200-208 [in Ukrainian].
8. Ievropeyskyi zelenyi kurs: mozhlyvosti ta zahrozy dlia Ukrainy [European green course: opportunities and threats for Ukraine] Institute for Economic Research and Policy Consulting and Analytical Center DiXi Group 2020. Pp. 24-27. Retrieved from: <https://rpr.org.ua/news/yevropeys-kyy-zelenyy-kurs-mozhlyvosti-ta-zahrozy-dlia-ukrainy/> (Accessed: 08.08 2020) [in Ukrainian].
9. Zvit Yevropeiskoi Komisii «Import orhanichnykh ahroprodovolchykh tovariv v YeS: kliuchovi zminy v 2019 rotsi» [Report of the European Commission "Imports of organic agri-food products into the EU: key changes in 2019"]. Retrieved from: https://ec.europa.eu/info/news/imports-organic-tropical-fruit-increased-eu-while-imports-organic-cereals-declined-2019-2020-jun-03_en (Accessed: 27.08 2020) [in Ukrainian].
10. Kabmin prezentuvav Prohramu podolannia ahrosektorom naslidkiv COVID-19 [The Cabinet of Ministers presented the Program for overcoming the consequences of COVID-19 for agricultural sector]. Retrieved from

URL:<https://superagronom.com/news/10534-kabmin-prezentuvav-programu-podolannya-agrosektorom-naslidkiv-covid-19> (Accessed: 09.08 2020) [in Ukrainian].

11. Kyrylov Yu.Ie., Hranovska V.H., Krykunova V.M. (2018) Chynnyky ta stymuly rozvytku orhanichnoho sehmenta ahrarynoho vyrobnytstva v krainakh svitu. [Factors and incentives for the development of the organic segment of agricultural production in the world] *Ekonomika APK*. № 7. Pp.16-25 [in Ukrainian].

12. Kovalchuk S.Ia., Mandro A.I (2017) Ahroekolohichniyi potentsial Ukrainy: osnova vyroblennia orhanichnoi produktsii [Agroecological potential of Ukraine: the basis of organic production.] *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*. № 4 (09). Pp. 51-57 [in Ukrainian].

13. Kozlovtseva V. A. (2018) Orhanizatsiino-ekonomichni zasady vprovadzhennia ekolohichno chystykh vyrobnytstv v ahropromyslovii sferi [Organizational and economic principles of introduction of environmentally friendly industries in the agro-industrial sphere]. dys. .k-ta ekon. nauk : 08.00.06 / Odesa. IPREED NAN Ukrainy, 392 p. [in Ukrainian].

14. Organicheskoe sel'skoe khozyajstvo otvechaet global'nym vyzovam v svyazi s pandemiej COVID-19 [Organic agriculture meets the global challenges of the COVID-19 pandemic]. Retrieved from: <https://soz.bio/organicheskoe-selskoe-hozyajstvo-otvechaet-globalnym-vyzovam-v-svyazi-s-pandemiej-covid-19/> (Accessed: 23.08 2020) [in Ukrainian].

15. Mylovanov Ye. (2018) Znachennia orhanichnoho silskoho hospodarstva u systemi rozvytku silskykh terytorii. [The importance of organic agriculture in the system of rural development]. *Visnyk Lvivskoho natsionalnoho ahrarynoho universytetu. Serium: Ekonomika APK*. № 25. P.87-98.

16. Nuzhen ly Rossyy Foresight (forsait - «vzghliad vpered») [Does Russia need Foresight (foresight - "look ahead")]. Retrieved from: <http://stra.teg.ru/library/foresight> (Accessed: 17.08 2020) [in Russian].

17. Porter M. E. (2005) Konkurentnaia stratehiya: Metodyka analiza otraslei i konkurentov [Competitive strategy: Methodology for analyzing industries and competitors] Translated from English. M.: Alpyna Byznes Buks. 454 p. [in Russian].

18. Transformatsiia sprosa – rasshyrenye zelenoho fermerstva y proyzvodstva zdorovoi pyshchy – klymatycheskyi plan ES [Demand Transformation - Expanding Green Farming and Healthy Food Production - EU Climate Plan]. Retrieved from: <https://www.ukragroconsult.com/news/transformatsiya-sprosa-rasshirenie-zelenogo-fermerstva-i-proizvodstva-zdorovoi-pischi-klimaticheskii-plan-es> (Accessed: 23.08 2020) [in Russian].

19. Ukraina posila 1 mistse v Yevropi za obsiahamy eksportovanoi orhanichnoi produktsii ta 2-he mistse u sviti [Ukraine ranked 1st in Europe in terms of exported organic products and 2nd in the world]. Retrieved from: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=28478e1e-eea9-4143-808a-f258bd33dab9&title=UkrainaPosila1->

Mistse Vvropi Za Obsiagami Importovanoi Organichnoi Produktsii Ta 2-ge M (Accessed: 23.08 2020) [in Ukrainian].

20. Ukraina eksportuie orhanichnoi produktsii vtrychi bilshe za obsiahy vnutrishnoho rynku [Ukraine exports three times more organic products than its domestic market]. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/> (Accessed: 23.08 2020) [in Ukrainian].

21. Orhanichna Ukraina v infohrafitsi [Organic Ukraine in infographics]. URL: <https://agroportal.ua/ua/publishing/infografika/organicheskaya-ukraina-v-infografike/#/> (Accessed: 23.08 2020) [in Ukrainian].

Відомості про автора

КОВАЛЬЧУК Світлана Ярославівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: syk_vsau@ukr.net)

KOVALCHUK Svitlana – Candidate of Economic Sciences, associate professor, Economics Department Vinnytsia National Agrarian University. (21008, Vinnytsia, Soniachna str. 3, e-mail: syk_vsau@ukr.net).

КОВАЛЬЧУК Светлана Ярославовна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономики, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: syk_vsau@ukr.net)

УДК 620.92:658.589(043.5)

DOI: 10.37128/2411-4413-2020-4-9

**МЕХАНІЗМ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ІННОВАЦІЙНО-
ІНВЕСТИЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ У
РОЗВИТКУ
АЛЬТЕРНАТИВНИХ
ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ**

БАБИНА О.М.,
*кандидат економічних наук, асистент
кафедри аграрного менеджменту та
маркетингу,
Вінницький національний
аграрний університет
(м. Вінниця)*

У статті наведено розроблений механізм розвитку альтернативних джерел енергії України, який дозволить, використовуючи дієві існуючі, а також новітні, диференційовані за ресурсною та видовою ознаками інструменти і важелі впливу, значно збільшити обсяг інвестиційних ресурсів, що спрямовуються для розвитку інноваційних технологій виробництва альтернативних джерел енергії. Запропоновано поряд з існуючими потужностями, нові майданчики забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності у розвитку альтернативних джерел енергії для національної економіки – індустриальні парки. Визначено, що вигоди для учасників індустриальних парків – мінімізація витрат